

LIETUVOS RESPUBLIKOS
LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠALPOS PENSIJŲ ĮSTATYMO NR. I-675 7, 10, 15, 16, 17, 18
IR 20 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymo Nr. I-675 7, 10, 15, 16, 17, 18 ir 20 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Įstatymo projektas) parengtas, įvertinus šias aplinkybes:

- Siekiant paremti pačias mažiausias socialinio draudimo pensijas gaunančius asmenis, nuo 2019 m. Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatyme (toliau – Įstatymas) įteisintos socialinio draudimo senatvės, negalios arba netekto darbingumo (invalidumo) pensijos priemokos (toliau – pensijos priemokos). Kiekvienų metų vasario mėnesį pensijos priemokų gavėjai susiduria su situacija, kai jų gaunama bendra Įstatymo 17 straipsnyje nurodytų išmokų ir pensijos priemokų suma vasarį lyginant su sausio mėnesiu sumažėja. Tai susiję su jų išmokėjimo terminais: socialinio draudimo pensijos yra mokamos už einamąjį mėnesį, o pensijos priemokos – už praėjusį, įvertinus visų už praeitą mėnesį priskaičiuotų socialinio draudimo pensijų ir kitų Įstatymo 17 straipsnyje nurodytų išmokų (valstybinių pensijų, užsienio valstybių pensijų, kompensacijų už ypatingas darbo sąlygas) dydžius. Galiojant tokiai pensijos priemokų mokėjimo tvarkai, sausio mėnesį mažų pensijų gavėjams išmokama indeksuota socialinio draudimo pensija už einamąjį mėnesį ir pensijos priemoka, apskaičiuota vertinant gruodžio mėnesio pensijos dydį, o apskaičiuojant vasario mėnesį išmokėtiną pensijos priemokos sumą vertinamas jau indeksuotos ir sausio mėnesį išmokėtos socialinio draudimo pensijos dydis, dėl ko pensijos priemoka sumažėja. Jeigu socialinio draudimo pensijos dydis viršija atitinkamais metais taikomą minimalių vartojimo poreikių dydį (toliau – MVPD), pensijos priemoka iš viso nebemokama.

- Siekiant užtikrinti Europos Sąjungoje migruojančių asmenų socialines garantijas buvo priimti Europos Sąjungos socialinės apsaugos sistemų koordinavimo reglamentai, kurių pagrindinis tikslas – sukoordinuoti socialinės apsaugos sistemas taip, kad būtų pašalintos kliūtys laisvam asmenų judėjimui, užtikrinant migruojančių asmenų socialinę apsaugą. Šie reglamentai taikomi ir pensijoms. Vienas iš socialinės apsaugos sistemų koordinavimo principų – socialinio draudimo laikotarpių skirtingose valstybėse narėse sumavimas. Tai reiškia, kad nustatant asmens teisę į pensiją, atsižvelgiama ir į kitoje valstybėje narėje įgytą stažą. Todėl kai asmuo, dirbęs skirtingose Europos Sąjungos valstybėse narėse, kreipiasi į Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba) teritorinį skyrių dėl socialinio draudimo pensijos skyrimo, būtina surinkti informaciją apie šio asmens socialinio draudimo laikotarpius visose valstybėse narėse, kuriose jis yra dirbęs. Jeigu asmuo neturi minimaliojo pensijų socialinio draudimo stažo Lietuvos Respublikoje, socialinio draudimo pensija jam neskiriama, kol nepatvirtinamas kitose valstybėse įgytas stažas. Dėl skirtingų administracinių procedūrų vykdymo terminų, šios informacijos patvirtinimas kartais užtrunka iki pusės metų ir ilgiau, o tuo tarpu pensija asmeniui negali būti paskirta. Svarbu pažymėti, kad nei Lietuvos institucijos, nei pats asmuo negali paveikti užsienio valstybės institucijų veiklos ar paspartinti duomenų teikimo. Apsikeitimo pensijų skyrimui reikalinga informacija procedūros, kurios užtrunka, vykdomos ir skiriant pensijas vadovaujantis Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis su Ukraina, Moldova,

Baltarusija, Kanada. Tokiais atvejais, nors asmenys ir negauna socialinio draudimo pensijų, nėra galimybės jiems paskirti ir šalpos pensijos, nes vadovaujantis Įstatymo nuostatomis prieš skiriant šalpos pensiją visai atvejais turi būti įvertinta asmens teisė gauti Įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje ar 10 straipsnio 1 dalyje nustatytas pensijas ar pensijų išmokas. Esant aukščiau nurodytoms aplinkybėms susidaro situacija, kai Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinis skyrius neturi galimybės įvertinti asmens teisės gauti socialinio draudimo pensiją, kol negauta papildoma informacija iš užsienio kompetentingų įstaigų. Įstatymo 15 straipsnio 6 dalyje numatyta galimybė skirti šalpos išmokas nesant duomenų apie asmens teisę gauti pensijas ar pensijų išmokas, bet ši galimybė nustatyta tik ypatingiems atvejams ir ja naudojasi Lietuvos Respublikoje prieglobstį ar laikinąją apsaugą gavę asmenys, kurie atvyksta iš valstybių, su kuriomis nevykdomas joks dvišalis bendradarbiavimas, arba humanitarinės krizės ištiktų valstybių.

- Pastaruoju metu atsiranda asmenų, dirbusių Europos Sąjungos institucijose ir gaunančių pensijas iš Europos Sąjungos institucijų pensijų sistemos. Įstatymo 15 straipsnio 26 dalyje nustatyta, kad šalpos išmokos neskiriamos ir nemokamos asmenims, kurie perkėlė savo pensines teises pagal Lietuvos Respublikos Europos Sąjungos institucijų darbuotojų ir Europos Parlamento narių pensinių teisių išsaugojimo ir perkėlimo įstatymą. Tačiau pasitaiko ir atvejų, kai asmenys šių teisių nėra persikėlę ir šiems asmenims, už Lietuvos Respublikoje įgytą pensijų socialinio draudimo stažą skiriamos socialinio draudimo pensijos, kurių dydis kartais nesiekia MVPD arba net šalpos pensijos dydžio. Tikėtina, kad gali atsirasti ir tokių atvejų, kai asmuo nėra įgijęs pensijų socialinio draudimo stažo Lietuvoje, tačiau turi teisę gauti Europos Sąjungos institucijų mokamą pensiją. Tokiems asmenims Europos Sąjungos institucijų darbuotojų ir Europos Parlamento narių pensinių teisių išsaugojimo ir perkėlimo įstatymas netaikomas. Tokie asmenys įgyja teisę gauti šalpos pensiją arba pensijos priemonę pagal Įstatymą, kadangi į asmens gaunamų pensijų išmokų, kurių dydis vertinamas nustatant teisę į šalpos pensiją arba pensijos priemonę, sąrašą šiuo metu nepatenka pensijos, gaunamos iš Europos Sąjungos institucijų pensijų sistemos. Toks teisinis reguliavimas neatitinka nei šalpos išmokų, nei pensijos priemonių paskirties – užtikrinti minimalias pensines pajamas ir valstybės biudžeto lėšomis remti mažiausių pensijų gavėjus. Pažymėtina, kad pagal Įstatymo 17 straipsnį vertinant teisę į pensijos priemonę neatsižvelgiama ir į tokias pensinio pobūdžio išmokas kaip rentos ar kompensacinės išmokos profesionaliojo scenos meno kūrybiniais darbuotojams ir kt., todėl Įstatymą būtina papildyti ir šiomis pensinio pobūdžio išmokomis.

- Jeigu nustatoma, kad pensijos priemonės gavėjas įgijo teisę gauti didesnę socialinio draudimo senatvės, negalios, netekto darbingumo arba invalidumo pensiją ir ši pensija perskaičiuojama ir išmokama už praeitą laikotarpį, kuriuo buvo mokama ir pensijų priemonė, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritorinis skyrius perskaičiuoja pensijos priemonę už praeitus laikotarpius bei fiksuoja permoką, kurią išskaito Įstatymo 20 straipsnio 5 dalyje nustatyta tvarka. Toks teisinis reguliavimas neatitinka pensijos priemonės paskirties, nes ši išmoka nėra pensinio pobūdžio išmoka, ji savo esme yra valstybės parama mažiausias pensijas gaunantiems asmenims, kuria užtikrinama, kad asmens pajamos einamuoju laikotarpiu nebūtų mažesnės nei Įstatyme nustatyto lygio (turintiems būtinąją pensijų socialinio draudimo stažą – lygios MVPD, neturintiems – proporcingai mažesnės). Pažymėtina, kad dažniausi pensijos priemonės dydžio perskaičiavimo atvejai susiję su socialinio draudimo pensijos dydžio naujinimu arba, rečiau, dėl pakartotinai nustatyto dalyvumo lygio už praeitą laiką. Naujinimas atliekamas nuo kiekvienų metų vasario pabaigos iki birželio pabaigos. Atsižvelgiant į tai, kad asmenys, gavę socialinio draudimo negalios pensiją, įgyja pensijų socialinio draudimo stažą (už šios pensijos gavimo laikotarpį) ir

pensijos apskaitos vienetus (už pensijos gavimo laikotarpį) visos po 2018 m. sausio 1 d. paskirtos socialinio draudimo negalios pensijos yra naujinamos. Įgyvendinant Įstatymo 20 straipsnio 5 dalies nuostatą dėl teisės į pensijų priemoką nustatymo iš naujo, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniams skyriams tenka nustatyti pensijos priemokos permoką, apskaičiuoti socialinio draudimo pensijos nepriemoką ir atlikti pensijų priemokos permokos įskaitymą į socialinio draudimo pensijos nepriemoką, todėl priimami sprendimai dėl socialinio draudimo pensijos naujinimo, pensijų priemokos permokos nustatymo, pensijų priemokos permokos įskaitymo į socialinio draudimo pensijos nepriemoką, o šių išmokų gavėjo gaunama bendra mėnesio išmokų suma (pensija su pensijų priemoka) nepakinta. Kasmet dėl socialinio draudimo pensijų naujinimo yra nustatoma iki 1000 pensijų priemokų permokų, kurios yra įskaitomos į socialinio draudimo pensijų nepriemokas. Todėl, atsižvelgiant į pensijos priemokų paskirtį ir įvertinant piktnaudžiavimo atvejų ir nesąžiningų asmenų veiksmų galimybę, būtų tikslinga peržiūrėti galiojantį reguliavimą ir, siekiant supaprastinti pensijos priemokų mokėjimo administravimą bei mažinti Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigoms tenkančią administracinę naštą, nustatyti tik dėl gavėjo kaltės atsiradusių pensijų priemokų permokų išieškojimą.

- Asmenims, turintiems teisę į mažesnio dydžio socialinio draudimo pensiją, yra mokamas šalpos išmokos ir socialinio draudimo pensijos skirtumas. Dėl skirtingų šių išmokų, kai jų mokėjimas siejamas su asmeniui nustatyta negalia, mokėjimo terminų – socialinio draudimo negalios pensijos, socialinio draudimo našlaičių pensijos yra mokamos iki dalyvumo lygio termino pabaigos, o šalpos negalios pensijos, šalpos našlaičių pensijos, šalpos kompensacijos asmenims su negalia yra mokamos iki mėnesio, kurį pasibaigė šalpos išmokos skyrimo laikotarpis, pabaigos – dažnu atveju, gavus duomenis apie pakartotinai nustatytą dalyvumo lygį, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos teritoriniams skyriams tenka perskaičiuoti išmokėtas šalpos išmokos sumas (nustatyti šalpos išmokos permoką, atlikti šios permokos įskaitymą į socialinio draudimo negalios pensijos nepriemoką), tačiau išmokos gavėjui mokėtina suma nekinta. Siekiant užtikrinti teisinio reguliavimo sistemiškumo principą bei supaprastinti šalpos išmokų mokėjimo administravimą, tikslinga suvienodinti šalpos išmokų, paskirtų pagal asmeniui nustatytą neįgalumo ar dalyvumo (darbingumo) lygį, mokėjimo terminus su pensijų mokėjimo terminais.

Atsižvelgiant į tai, parengtas Įstatymo projektas, kurio tikslas – nustatyti teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų stabilias pajamas pačias mažiausias pensijas gaunantiems asmenims ir asmenims, kurių teisė į kitas pensijas tam tikru laikotarpiu objektyviai negali būti nustatyta, taip pat kad šalpos išmokų ir pensijos priemokų skyrimo ir mokėjimo sąlygos atitiktų jų paskirtį.

Įstatymo projekto uždaviniai:

1. patikslinti pensijos priemokų mokėjimo tvarką, suderinant pensijos priemokų ir pensijų išmokėjimo mėnesį;
2. numatyti galimybę skirti šalpos pensiją ir taip užtikrinti minimalias pajamas asmenims laikotarpiu, kai sprendimas dėl tam tikros socialinio draudimo pensijos skyrimo nepriimtas, nes laukiama informacijos apie jų įgytą stažą užsienio valstybėje, taip pat atvejais, kai nėra duomenų apie asmens teisę gauti užsienio valstybės pensiją;
3. patikslinti pensijų išmokų, kurios vertinamos nustatant asmens teisę gauti šalpos pensiją ar pensijos priemoką, sąrašą;
4. supaprastinti pensijų priemokų bei šalpos išmokų mokėjimo administravimo procesą.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projekto iniciatorė – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Įstatymo projektą parengė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Pensijų grupės patarėjos Inga Barauskaitė, tel. +370 696 05045, el. p. inga.barauskaite@socmin.lt; Agnė Pukienė, tel. +370 642 83780, el. p. agne.pukiene@socmin.lt.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

1) Vadovaujantis Įstatymo 20 straipsnio 4 dalimi pensijos priemoka mokama už praėjusį mėnesį, atsižvelgiant į už tą mėnesį priskaičiuotų socialinio draudimo pensijų ir kitų pensijų išmokų sumą ir tą mėnesį galiojusį MVPD. Įstatymo 18 straipsnyje, reguliuojančiame pensijos priemokų apskaičiavimą, be kita ko nustatyta, kad apskaičiuojant pensijos priemokos dydį atsižvelgiama į tą mėnesį, už kurį mokama pensijos priemoka, galiojusį MVPD.

2) Įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šalpos negalios ir šalpos senatvės pensijos skiriamos ir mokamos asmenims, neturintiems teisės gauti socialinio draudimo pensijų (kartu su pensijos priemoka), valstybinių pensijų (kartu su pareigūnų ir karių valstybinės pensijos priedu už tarnybą), kompensacijų už ypatingas darbo sąlygas, valstybinių signataro rentų, valstybinių signataro našlių ir našlaičių rentų, rentų buvusiems sportininkams, kompensacinių išmokų profesionaliojo scenos meno įstaigų kūrybiniais darbuotojams ir kitų periodinių pensinio pobūdžio išmokų, mokamų iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto ar valstybės biudžeto lėšų, pagal Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymą ir Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymą gaunamų pensijų išmokų (išskyrus vienkartinės pensines išmokas), užsienio valstybių pensijų ir kitų periodinių pensinio pobūdžio išmokų, kurios (jeigu asmuo turi teisę gauti daugiau negu vieną pensiją ar pensijų išmoką – bendra jų suma) yra didesnės arba tokio paties dydžio kaip šalpos negalios pensija arba šalpos senatvės pensija. Įstatymo 17 straipsnyje nustatyta, kad šiame straipsnyje išvardinti asmenys – pensijų gavėjai – teisę gauti pensijos priemoką įgyja, jeigu jų gaunamų socialinio draudimo pensijų (išskyrus socialinio draudimo našlių pensiją), kompensacijų už ypatingas darbo sąlygas, valstybinių pensijų, užsienio valstybių pensijų suma per mėnesį yra mažesnė negu MVPD. Nei Įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje, nei 17 straipsnyje nenumatyta, kad skiriant ir mokant šalpos negalios, šalpos senatvės pensijas ar pensijos priemokas yra vertinamos Europos Sąjungos institucijų mokamos pensijos. Be to, pagal Įstatymo 17 straipsnį teisė į pensijų priemoką nustatoma neatsižvelgiant ir į asmens gaunamas rentas, kompensacines išmokas profesionaliojo scenos meno kūrybiniais darbuotojams bei kai kurias kitas pensinio pobūdžio išmokas, kurios vertinamos skiriant šalpos negalios ir šalpos senatvės pensijas.

3. Vadovaujantis Įstatymo 7 straipsnio 1 dalies ir 10 straipsnio 1 dalies nuostatomis vertinama, ar asmuo neturi teisės gauti šiose dalyse nurodytų pensijų ar pensijų išmokų (įskaitant užsienio valstybių pensijas ir kitas periodines pensinio pobūdžio išmokas), kurių dydis (jeigu asmuo turi teisę gauti daugiau negu vieną – bendra jų suma) yra didesnis arba tokio paties dydžio kaip atitinkamai šalpos negalios pensija, šalpos senatvės pensija ar šalpos našlaičių pensija. Tačiau Įstatyme nereguluojami atvejai, kai asmens teisei į atitinkamą socialinio draudimo pensiją nustatyti nepakanka duomenų, nes asmuo neturi įgijęs atitinkamai pensijai nustatyto minimaliojo stažo Lietuvos Respublikoje, o dėl duomenų apie užsienyje įgytą stažą pateikimo kreipiamasi į užsienio valstybės kompetentingą instituciją. Galimos ir situacijos, kai nėra duomenų, leidžiančių nustatyti, ar

asmuo turi teisę gauti užsienio valstybės pensiją ar išmoką. Tokiais atvejais nesant galimybės įvertinti asmens teisės gauti pensiją ar pensijų išmoką neįmanoma nustatyti ir asmens teisės gauti šalpos pensiją, todėl praktikoje šalpos pensija, kol negauti atitinkami duomenys iš užsienio kompetentingos institucijos, neskiriama.

4. Įstatymo 20 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad jeigu mokant pensijos priemoną paaiškėja, kad už tą laikotarpį, už kurį ši priemonė išmokėta, jos gavėjas turėjo teisę gauti (gavo) kitas pensijas arba didesnę socialinio draudimo senatvės, negalios, netekto darbingumo arba invalidumo pensiją, kurios jam skiriamos nuo dienos iki pensijos priemonos paskyrimo arba nuo pensijos priemonos paskyrimo dienos, asmens teisė gauti pensijos priemoną nustatoma iš naujo. Šiais atvejais pensijos priemonos permoka išieškoma socialinio draudimo senatvės, negalios, netekto darbingumo arba invalidumo pensiją asmeniui mokančios Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigos sprendimu Valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka iš bet kurios asmens gaunamos pensijos (kartu su pensijos priemoka, jeigu ji yra paskirta), kurios mokėjimas pavestas Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigoms.

5. Įstatymo 15 straipsnio 20 dalyje nustatyta, kad pasibaigus šalpos išmokos skyrimo laikotarpiui, šalpos išmokos mokėjimas nutraukiamas nuo kito mėnesio pirmos dienos po to, kai pasibaigė šalpos išmokos skyrimo laikotarpis. Vadovaujantis Įstatymo 16 straipsnio 3 dalimi, tais atvejais, kai asmeniui nustatomas lengvesnis neįgalumo lygis arba didesnis dalyvumo lygis, naujo dydžio šalpos negalios pensija jam pradeda mokėti nuo kito mėnesio pirmos dienos po to, kai buvo nustatytas lengvesnis neįgalumo lygis ar didesnis dalyvumo lygis.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymo projektu siūloma:

1) Įstatymo 7 straipsnio 1 dalį ir Įstatymo 17 straipsnį papildyti dar viena išmokų rūšimi – Europos Sąjungos institucijų mokamomis pensijomis, teisė į kurias būtų vertinama, nustatant, ar asmuo turi teisę gauti šalpos pensiją arba pensijos priemoną. Taip pat Įstatymo 17 straipsnį siūloma papildyti tokiomis pensinio pobūdžio išmokomis kaip valstybinės signataro rentos, valstybinės signataro našlių ir našlaičių rentos, rentos buvusiems sportininkams, kompensacinės išmokos profesionaliojo scenos meno įstaigų kūrybiniais darbuotojams ir kitos periodinės pensinio pobūdžio išmokos, mokamos iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto ar valstybės biudžeto lėšų, pagal Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymą ir Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymą gaunamų pensijų išmokų (išskyrus vienkartinės pensinės išmokas). Atitinkamai siūloma papildyti ir Įstatymo 20 straipsnio 2 dalį, reglamentuojančią duomenų apie asmens gaunamą užsienio valstybės pensiją teikimą bei pensijos priemonos, gavus šiuos duomenis, tolesnio mokėjimo peržiūrėjimą. Įstatymo 15 straipsnio 6 dalies ir su joje įtvirtintu reguliavimu susijusios to paties straipsnio 19 dalies keisti nesiūloma, nes jose numatytas reguliavimas aktualus tik atvejais, kai asmuo gauna užsienio valstybės pensiją.

2) Įstatymo 20 straipsnio 4 dalyje nustatyti, kad pensijos priemonė mokama už einamą mėnesį, atsižvelgiant į už tą patį mėnesį (jeigu pensija mokama už einamą mėnesį) arba už praėjusį mėnesį (jeigu pensija mokama už praėjusį mėnesį) priskaičiuotą pensijų sumą ir einamąjį mėnesį galiojantį MVPD. Pavyzdžiui, pensijos priemonė už vasario mėnesį bus mokama, atsižvelgiant į už vasario mėnesį priskaičiuotą socialinio draudimo senatvės pensijos (kuri mokama už einamąjį mėnesį) dydį ir už sausio mėnesį priskaičiuotą nukentėjusiųjų asmenų valstybinę našlių pensiją (nes

ši pensija mokama už praėjusį mėnesį) bei vasario mėnesį galiojantį MVPD. Kartu siūloma tikslinti Įstatymo 18 straipsnio 1 ir 2 dalis, atliekant redakcinio pobūdžio pataisas, skirtas šiose dalyse nustatytą reguliavimą suderinti su siūlomu Įstatymo 20 straipsnio 4 dalies pakeitimu.

3) Nustatyti, kad tais atvejais, kai šalpos išmokas mokanti įstaiga nustato, jog asmuo Lietuvos Respublikoje nėra įgijęs minimaliojo pensijų socialinio draudimo stažo socialinio draudimo pensijai skirti ir asmens teisei į atitinkamą socialinio draudimo pensiją nustatyti reikalingi duomenys apie užsienio valstybėje įgytą stažą, ir (ar) nėra duomenų apie asmens teisę gauti užsienio valstybės pensiją ar našlaičių išmoką, taip pat kai skiriant šalpos negalios pensiją asmeniui, kuriam nustatytas sunkaus, vidutinio arba lengvo neįgalumo lygis, nėra duomenų apie jo teisę gauti užsienio valstybės pensiją ar kitą periodinę pensinio pobūdžio išmoką, skiriamą dėl negalios, preziumuojama, kad:

- laikotarpiu atitinkamai nuo senatvės pensijos amžiaus sukakties dienos arba dalyvumo (darbingumo) nustatymo dienos iki dienos, kurią gaunami duomenys apie asmens teisę gauti užsienio valstybės pensiją, šis asmuo neturi teisės gauti užsienio valstybės pensijos, o jei šis asmuo pagal Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymą yra įgijęs mažesnę už nustatytą minimalųjį pensijų socialinio draudimo stažą atitinkamos rūšies socialinio draudimo pensijai, iki tos dienos, kurią priimamas sprendimas dėl socialinio draudimo senatvės ar negalios (netekto darbingumo) pensijos paskyrimo, neturi teisės gauti atitinkamos rūšies socialinio draudimo pensijos (Įstatymo projekto 1 straipsnio 2 dalis, kuria siūloma papildyti Įstatymo 7 straipsnį 5 dalimi);

- laikotarpiu nuo asmens, už kurį prašoma skirti šalpos našlaičių pensiją, mirties (paskelbimo mirusiu) dienos iki dienos, kurią gaunami duomenys apie asmens teisę gauti užsienio valstybės mokamą našlaičių išmoką už tą patį mirusį (paskelbtą mirusiu) asmenį, šis asmuo neturi teisės gauti užsienio valstybės mokamos našlaičių išmokos, o jei miręs (paskelbtas mirusiu) asmuo pagal Socialinio draudimo pensijų įstatymą buvo įgijęs mažesnę už nustatytą minimalųjį pensijų socialinio draudimo stažą atitinkamos rūšies socialinio draudimo pensijai, iki to dienos, kurią priimamas sprendimas dėl socialinio draudimo našlaičių pensijos paskyrimo, asmuo neturi teisės gauti socialinio draudimo našlaičių pensijos (Įstatymo projekto 2 straipsnis, kuriuo siūloma papildyti Įstatymo 10 straipsnį 3 dalimi);

- laikotarpiu nuo neįgalumo lygio nustatymo termino pradžios dienos iki dienos, kurią gaunami duomenys apie asmens teisę gauti užsienio valstybės pensiją ar kitą periodinę pensinio pobūdžio išmoką, skiriamą dėl negalios, asmuo, kuriam nustatytas sunkaus, vidutinio arba lengvo neįgalumo lygis, neturi teisės gauti užsienio valstybės pensijos ar kitos periodinės pensinio pobūdžio išmokos, skiriamos dėl negalios (Įstatymo projekto 1 straipsnio 2 dalis, kuria siūloma papildyti Įstatymo 7 straipsnį 6 dalimi).

Prielaida, kad asmuo neturi teisės į atitinkamą socialinio draudimo pensiją ir (ar) užsienio valstybės pensiją (išmoką) būtų vadovaujamasi tol, kol teisės į atitinkamą pensiją (išmoką) buvimą patvirtintų įvykęs numatytas įvykis: tai, kad asmuo neturi teisės į socialinio draudimo pensiją, būtų preziumuojama tol, kol būtų priimamas sprendimas skirti atitinkamą socialinio draudimo pensiją arba jos neskirti; kad asmuo neturi teisės į užsienio valstybės pensiją, kitą periodinę pensinio pobūdžio išmoką, skiriamą dėl negalios, ar užsienio valstybės mokamą našlaičių išmoką, būtų preziumuojama, kol būtų gaunami duomenys apie asmens teisę gauti pensiją ar išmoką užsienio valstybėje. Jei būtų priimamas sprendimas neskirti socialinio draudimo pensijos, arba būtų gauti duomenys, kad asmuo neturi teisės į užsienio valstybės pensiją (išmoką), asmuo ir toliau gautų šalpos pensiją remiantis Įstatymo 7 straipsnio 1 dalies ar 10 straipsnio 1 dalies nuostatomis. Siūloma įtvirtinti prezumpcija užtikrintų šalpos išmokos mokėjimą asmeniui iki tol, kol būtų gauti visi reikalingi duomenys ir

priimtas galutinis sprendimas dėl socialinio draudimo pensijos skyrimo, kurie praktikoje užtrunka dėl objektyvių priežasčių, dažniausiai nepriklausančių nei nuo asmens, nei nuo Lietuvos Respublikos institucijų ar įstaigų veiksmų. Šių procesų bendra trukmė didžiąja dalimi lemiamą užsienio valstybių institucijų veiksmų ir jose nustatytų procedūrų, todėl jų paspartinti nėra galimybės. Rengiant Įstatymo projektą ir vertinant galimas sprendimų alternatyvas tokia alternatyvi priemonė, kaip pvz., šalpos išmokos mokėjimas asmens deklaracijos pagrindu, įvertinta kaip šiuo atveju netinkama ir neefektyvi, nes asmuo gali deklaruoti tik tą faktą, kad jis gauna užsienio valstybės pensiją ar jos negauna, tačiau negali patvirtinti savo teisės gauti (negauti) atitinkamos pensijos ar išmokos, nes šios teisės buvimui nustatyti reikalingi specialūs duomenys, kurie nagrinėjamu atveju gali būti gauti iš užsienio valstybių kompetentingų įstaigų.

4) Pakeisti Įstatymo 15 straipsnio 20 dalį ir joje nustatyti, kad pasibaigus šalpos išmokos skyrimo laikotarpiui šalpos išmokų, kurių mokėjimas siejamas su asmeniui nustatytu neįgalumo arba dalyvumo (darbingumo) lygiu, mokėjimas nutraukiamas nuo kitos dienos po to, kai pasibaigė šalpos išmokos skyrimo laikotarpis. Siekiant suderinti Įstatymo nuostatas kartu siūloma tikslinti Įstatymo 16 straipsnio 3 dalies 2 punktą, nustatant, kad tuo atveju, kai asmeniui nustatomas lengvesnis neįgalumo lygis arba didesnis dalyvumo lygis, naujo dydžio šalpos negalios pensija jam pradedama mokėti nuo neįgalumo lygio ar dalyvumo lygio pakeitimo dienos, išskyrus tuos atvejus, kai lengvesnis neįgalumo arba didesnis dalyvumo lygis nustatytas tą mėnesį, už kurį šalpos negalios pensija jau išmokėta. Pastaraisiais atvejais naujo dydžio šalpos negalios pensija pradedama mokėti nuo kito mėnesio, einančio po to mėnesio, kurį buvo priimtas sprendimas dėl lengvesnio neįgalumo lygio arba didesnio dalyvumo lygio nustatymo, pirmos dienos. Taip bus suvienodinti socialinio draudimo pensijų ir šalpos išmokų mokėjimo terminai, užtikrinta vienoda šių išmokų mokėjimo praktika, supaprastintas pensijų mokėjimo administravimo procesas.

5) Įstatymo 15 straipsnio 22 dalį, reglamentuojančią šalpos išmokos permokos (ne)išskaičiavimo atvejus, papildyti nuostatomis, kurios taikomos, kai asmeniui šalpos pensija buvo paskirta pritaikius Įstatymo 7 straipsnio 5 ar 6 dalyje arba 10 straipsnio 3 dalyje nustatytą prezumpciją, ir vėliau nustatoma, kad šiose dalyse nurodytais šalpos pensijos mokėjimo laikotarpiais (t. y. atitinkamai nuo socialinio draudimo senatvės pensijos amžiaus sukakties dienos, dalyvumo (iki 2023 m. gruodžio 31 d. – darbingumo) lygio nustatymo dienos, neįgalumo lygio nustatymo termino pradžios dienos, ar asmens, už kurį paskirta šalpos našlaičių pensija, mirties (paskelbimo mirusiu) dienos iki dienos, kurią gaunami duomenys apie asmens teisę gauti pensiją, kitą periodinę pensinio pobūdžio išmoką, skiriamą dėl negalios, ar našlaičių išmoką užsienio valstybėje, arba kurią priimtas sprendimas dėl atitinkamos socialinio draudimo pensijos paskyrimo) asmuo turėjo teisę gauti socialinio draudimo senatvės, socialinio draudimo negalios (netekto darbingumo) ar socialinio draudimo našlaičių pensiją arba užsienio valstybės pensiją, kitą periodinę pensinio pobūdžio išmoką, skiriamą dėl negalios, ar užsienio valstybės mokamą našlaičių išmoką, ir dėl to susidarė šalpos pensijos permoka. Siūloma nustatyti, kad ši permoka:

- išskaičiuojama iš šiam asmeniui apskaičiuotos jam priklausančios socialinio draudimo senatvės, negalios (netekto darbingumo) ar našlaičių pensijos sumos (jei asmuo turėjo teisę gauti atitinkamą pensiją), t. y. šalpos pensijos permoka būtų išskaičiuojama iš asmeniui Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos administravimo įstaigos paskirtos, bet nepradėtos mokėti socialinio draudimo pensijos, jam apskaičiuotos už laikotarpį, sutampantį su šalpos pensijos mokėjimo laikotarpiu, arba

- išieškoma iš bet kurios asmens gaunamos socialinio draudimo išmokos, mokamos tam asmeniui iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų, ir (ar) bet kurios kitos išmokos, kurios mokėjimas pavestas Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigoms (jei asmuo turėjo teisę gauti užsienio valstybės pensiją, kitą periodinę pensinio pobūdžio išmoką, skiriamą dėl negalios, ar užsienio valstybės mokamą našlaičių išmoką). Siūloma nustatyti, kad išieškomos sumos dydis per mėnesį negali viršyti 50 procentų asmeniui priklausančios socialinio draudimo išmokų ir kitų išmokų, kurių mokėjimas pavestas Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigoms, sumos.

Tokiu būdu, paaiškėjus duomenims, paneigiantiems prezumpciją, kad asmuo šalpos pensijos mokėjimo laikotarpiu neturėjo teisės į kitas išmokas (socialinio draudimo pensijas, užsienio pensiją ar išmoką), būtų nustatyti šalpos pensijos permokų, susidariusių prezumpcijos taikymo laikotarpiu, išskaičiavimo ir išieškojimo iš šalpos pensijos gavėjų atvejai ir tvarka. Tokį reguliavimą būtina nustatyti, nes dabar galiojančios Įstatymo 15 straipsnio 22 dalies nuostatos numato tik dėl šalpos pensijos gavėjo kaltės susidariusių permokų išieškojimą.

6) Pakeisti Įstatymo 20 straipsnio 5 dalį, nustatant, kad tais atvejais, kai paaiškėja, kad už tą laikotarpį, už kurį pensijos priemoka išmokėta, jos gavėjas turėjo teisę gauti (gavo) kitas pensijas arba didesnę socialinio draudimo senatvės, negalios, netekto darbingumo arba invalidumo pensiją, asmens teisė gauti pensijos priemoką nustatoma iš naujo ir naujo dydžio pensijos priemoka pradedama mokėti arba pensijos priemokos mokėjimas nutraukiamas nuo kito mėnesio, einančio po mėnesio, kurį paaiškėjo (gauta informacija), kad gavėjas turėjo teisę gauti (gavo) kitas pensijas arba didesnę socialinio draudimo senatvės, negalios, netekto darbingumo arba invalidumo pensiją, pirmos dienos. Šiuo atveju susidariusi pensijos priemokos permoka nenustatoma ir neišskaičiuojama, išskyrus atvejį, kai pensijos priemoka permokama dėl pensijos priemokos gavėjo kaltės, o permokėta pensijos priemokos suma išskaičiuojama Valstybinio socialinio draudimo įstatymo 21 straipsnyje nustatyta tvarka. Kartu siūloma papildyti Įstatymo 20 straipsnio 6 dalį nuoroda į Įstatymo 15 straipsnio 21 dalį, kurioje nustatyta šalpos išmokų gavėjams prievolė pranešti apie išmokų mokėjimui reikšmingų aplinkybių atsiradimą, taip pat 26 dalį, kurioje nustatyta, kad šalpos išmokos neskiriamos ir nemokamos asmenims, persikėlusius savo Valstybinio socialinio draudimo fonde įgytas pensines teises į Europos Sąjungos institucijų pensijų sistemą pagal Europos Sąjungos institucijų darbuotojų ir Europos Parlamento narių pensinių teisių išsaugojimo ir perkėlimo įstatymą.

7) Nustatyti, kad naujos Įstatymo nuostatos įsigaliotų 2026 m. gruodžio 1 d., o pensijų priemokos už 2026 m. lapkričio ir gruodžio mėnesius būtų išmokamos 2026 m. gruodžio mėnesį. Siekiant teisinio reguliavimo aiškumo, Įstatymo projekto 8 straipsnio 2 dalis papildyta baigiamosiomis nuostatomis dėl Įstatymo taikymo, nustatant, kad pagal šią dalį 2026 m. gruodžio mėnesį išmokėta pensijos priemoka už 2026 m. gruodžio mėnesį (13-oji pensijos priemoka) neturi įtakos kitoms asmeniui pagal įstatymus priklausančioms kas mėnesį mokamoms išmokoms ir (ar) kompensacijoms, skiriamai piniginei socialinei paramai, paramai būstui įsigyti ar išsinuomoti arba mokėjimui už socialines paslaugas.

8) Siekiant teisinio reguliavimo aiškumo, siūloma nustatyti, kad pagal iki 2026 m. lapkričio 30 d. galiojusį teisinį reguliavimą pradėtos ir 2026 m. gruodžio 1 d. nebaigtos pensijos priemokų permokos, susidariusios ne dėl pensijos priemokos gavėjo kaltės, išieškojimo procedūros nutraukiamos nuo 2026 m. gruodžio 1 d.; iki 2026 m. lapkričio 30 d. išieškotos pensijos priemokų permokos sumos negrąžinamos.

Įstatymo projektu siūlomas teisinis reguliavimas užtikrins, kad skiriant ir mokant šalpos pensijas bei pensijos priemokas būtų atsižvelgiama į visas asmens gaunamas pensinio pobūdžio išmokas, neiškreipiant šalpos išmokų paskirties – užtikrinti minimalias pajamas asmenims neįgijusiems pensinių teisių socialinio draudimo sistemoje arba gaunantiems pensijas ir pensijų išmokas, kurių bendra suma nesiekia MVPD. Panaikinus prievolę perskaičiuoti pensijos priemokas ir išskaitinėti jų permokas (paaiškėjus, kad asmuo turėjo teisę gauti pensiją ar didesnio dydžio pensiją už praeitus laikotarpius, tačiau nėra pensijos priemokos gavėjo kaltės dėl permokos), sumažėtų administracinė našta pensijos priemokų mokėtojiui bei tokiu teisiniu reguliavimu būtų labiau atliepiama pensijos priemokų, kurios nėra pensinio pobūdžio išmokos, bet valstybės parama, paskirtis, nes mokant šias išmokas būtų atsižvelgiama į faktinę asmens finansinę situaciją einamuoju laiku. Pensijos priemokas pradėjus mokėti už einamąjį mėnesį būtų išspręsta kasmet pasikartojanti ir pensijos priemokų gavėjų nepasitenkinimą kelianti situacija, kai bendra vasario mėnesį jų gaunamų išmokų suma sumažėja nuo sausio mėnesio indeksavus pensijos dydį. Kartu būtų užtikrinta, kad 2026 m. gruodžio mėnesį išmokėta pensijos priemoka už 2026 m. gruodžio mėnesį (13-oji pensijos priemoka) neturėtų įtakos kitoms asmeniui pagal įstatymus priklausančioms kas mėnesį mokamoms išmokoms ir (ar) kompensacijoms, skiriamai piniginei socialinei paramai, paramai būstui įsigyti ar išsinuomoti arba apmokėjimui už socialines paslaugas. Nustačius, kad teisė gauti šalpos senatvės, šalpos negalios arba šalpos našlaičių pensiją preziumuojama laikotarpiu, kol nėra objektyvių galimybių priimti sprendimo dėl socialinio draudimo pensijos skyrimo ar neskystimo ar nesant duomenų apie asmens teisę gauti užsienio valstybės mokamą pensiją ar išmoką, asmenims bus užtikrintos bent minimalios pajamos.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant Įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Neigiamų pasekmių nenumatoma. Rezultatai, kurie būtų pasiekti priėmus įstatymą, aptarti šio aiškinamojo rašto 4 punkte.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priimtas įstatymas neturės įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Priimtas įstatymas tiesioginės įtakos verslo sąlygoms ir verslo plėtrai neturės.

8. Ar Įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus įstatymą, kitų įstatymų priimti, keisti ar pripažinti netekusiais galios nereikės.

10. Ar Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o Įstatymo projekte sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Įstatymo projekte naujų sąvokų nepateikiama, galiojančios sąvokos ir (ar) jų apibrėžtys nekeičiamos.

11. Ar Įstatymo projektas atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymo projektas atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus.

Įstatymo projektu neperkeliami ir neįgyvendinami Europos Sąjungos teisės aktai.

Įstatymo projektas nenotifikuotinas Europos Komisijai.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Įstatymo projektu siūlomiems pakeitimams įgyvendinti įgyvendinamųjų teisės aktų papildyti ar keisti nereikės.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Pensijos priemokoms už 2026 m. gruodžio mėnesį mokėti reikės apie 1,8 mln. valstybės biudžeto lėšų, kurios bus naudojamos iš Lietuvos Respublikos 2026-2028 metų biudžeto patvirtinimo įstatyme Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai numatytų asignavimų. Pažymėtina, kad šis lėšų poreikis yra vienkartinis ir susijęs su pensijos priemokų mokėjimo tvarkos pakeitimu (pradedant mokėti už einamąjį mėnesį): dėl pereinamojo laikotarpio 2026 m. gruodžio mėnesį susidaro papildomas (13-asis) pensijos priemokų išmokėjimas.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Rengiant Įstatymo projektą nebuvo gauta specialistų vertinimų, rekomendacijų ir išvadų.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia įstatymo projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

Reikšminiai Įstatymo projekto žodžiai, kurių reikia jam įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną „Eurovoc“, yra „pensijos priemoka“, „šalpos pensija“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.